

TRAMUDANÇA

La fidelitat als orígens de la tradició musical mallorquina

Roser Reixach

L'any 2001 TRAMUDANÇA va editar el seu primer CD, l'únic del grup que hi ha al mercat actualment, i que porta per nom *No dóna gran cosa més l'agre de la terra*. Segons expliquen, aquest títol, extret del recull de contes *Flor de card*, de Salvador Galmés, ve a dir que allà on viuen, a la comarca del Llevant mallorquí, i en concret a Sant Llorenç des Cardassar, el que hi ha musicalment parlant és el que ofereixen en el disc, i afegeixen que per fer un ball tal com ells l'entenen no necessiten res més que això, n'hi ha suficient.

Des de l'aparició del disc, que consideren com la seva carta de presentació a l'exterior, ja que a les illes són molt coneguts, TRAMUDANÇA ha estat un grup revelació tant per a la crítica com per al públic en general, i ha passat a la primera línia de les formacions que treballen en

l'anomenat ball de pagès o ball de bot. Però encara que aquest primer disc sigui tot just de fa dos anys, TRAMUDANÇA porta un bagatge de dues dècades, amb un intens treball de recerca sobre balls i cançons a les illes, un treball que els ha portat també a constituir-se en associació cultural.

Els orígens del grup es remunten al 1983, quan un grup de balladors/es es trobava que no tenia música en directe i havia de servir-se de gravacions per poder ballar. Era un temps en què algunes agrupacions folklòriques sorgides del règim anterior continuaven pujant dalt de l'escenari amb el vestit regional per exhibir-se, perquè el ball obert a la plaça, amb participació del públic, s'havia anat arraconant. Ells tenien, i tenen, un altre concepte d'aquest ball, i van tenir la sort de conèixer els darrers

representants d'una generació que havia après a ballar a la plaça, sense anar a cap escola, i aquests van ser els seus mestres. A més, cal destacar que van poder aprendre encara dins el context on es desenvolupava habitualment el ball, en les festes patronals, per matances o per noces. Remarquem que, per damunt de tot, el ball és per disfrutar, no per fer-ne una exhibició, i critiquen la creació de complicades coreografies per fer-lo més lluït als ulls de l'espectador, una estratègia molt utilitzada pels nombrosos grups regionals durant molts anys.

Amb aquesta necessitat de compartir amb música en directe, ells mateixos van prendre la decisió de constituir-se en grup, i de seguida es van interessar per recuperar una colla d'instruments molt característics del lloc on viuen, sobretot els de percussió, com ara canyes,

45

TOCADORS I SONADORS

cascavells o ossos. A part, un altre dels seus objectius era donar a conèixer els gèneres musicals més representatius de la zona, les jotes i les mateixes, i a més tenien molt interès per recollir cançons que la gent gran sempre havia cantat i que s'anaven perdent. Per això van animar alguns a tornar a sortir a la plaça i d'aquí els ve l'estreta col·laboració que durant molts anys van tenir amb Rafel Umbert i Francisca Puigròs, amb qui van compartir moltíssimes actuacions. Va ser a través de la seva relació amb aquests cantadors que van adonar-se que la seva formació acadèmica no els servia per cantar i van considerar que el millor era aprendre d'aquesta gent, que, segons diuen, quan cantaven, els sortia de l'ànima perquè el fet de cantar no els era una cosa externa, sinó que formava part de la seva vida.

Fins l'any 1985 van fer nombroses animacions de ballades populars a l'illa de Mallorca i en aquell moment el grup es va reestructurar, agafant el nom de TRAMUDANÇA, un nom que reflecteix les seves intencions, perquè *tramudar* significa 'acció i efecte de canviar', i això és el que volien fer ells, obrir el ball a tothom i que deixés de ser excloent. El grup va quedar llavors definit amb uns membres que encara hi continuen actualment: Francesca Adrover, Antoni Aranda, Eugeni Canyelles, Margalida Cladera, Joana Domenge, Maria Bel Sansó i Joan Servera, i, des del 2002, el cantador Tomàs Nicolau, que com Rafel Umbert i Francisca Puigròs representa la tradició del cant pagès a les Illes.

El repertori que ofereixen prové bàsicament d'aquesta tradició oral, però també es nodreixen del seu treball d'investigació en arxius, com el de Sant Llorenç des Cardassar. En aquests arxius, expliquen que hi han trobat moltíssimes partitures de boleros, jotes i fandangos que constituïen les anomenades llibertats d'orgue que s'interpretaven en època nadalenca. A més, també utilitzen alguns cançoners,

com l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya* o reculls d'Antonio Galmés.

Les bases instrumentals de TRAMUDANÇA són les habituals d'una colla de jotes i mateixes: guitarra, guitarro, violí i percussió, i amb els anys hi han anat afegint altres instruments, com els de doble corda i les flautes. Quant al tractament musical que donen a les seves peces, ells mateixos es defineixen més aviat conservadors perquè intenten ser molt fidels a les fonts originals, amb una harmonització que s'ajusti al màxim als criteris vigents al segle XIX. Expliquen que aquest intent de mantenir sempre unes estructures clàssiques en cadascun dels gèneres que interpreten el fan perquè siguin fàcilment identificables i per no desvirtuar el concepte de ball tal com s'ha entès a les illes durant molts anys.

En el seu CD, que consta de dos discs, hi ha la voluntat de reflectir una Mallorca que ha anat desapareixent, amb una colla de tonades oblidades, lligades a les feines manuals, sobretot del camp, que es cantaven per alleugerir unes tasques sovint carregoses. Són interpretacions, en el primer disc, bàsicament de Rafael Umbert i Francisca Puigròs, a qui dediquen l'edició en reconeixement al seu mestratge. No ho han fet, diuen, amb l'ànim de voler mantenir aquella societat, sinó com a mostra d'una memòria que s'ha anat perdent i de la qual avui en són tots hereus. Respecte al segon disc, hi trobem una mostra del que són les seves actuacions en directe a la plaça, en les quals, si cal, tal com vam veure a Prats de Lluçanès aquest estiu, baixen de l'escenari a ballar amb el públic.

Avui se senten satisfets de tot el treball d'aquests anys i veuen com ha crescut la llavor que ells, juntament amb altres formacions, van plantar fa vint anys. Remarquen que actualment hi ha més de cinquanta escoles de ball a Mallorca i segurament el mateix nombre de grups musicals. Per aquest motiu

creuen que els balls a plaça mai havien estat tan populars com ara i això ho consideren molt favorable per al manteniment d'aquesta tradició musical. «Estem a punt de morir-nos d'èxit», manifesten, encara que aquesta explosió ha comportat canvis que no sempre són ben acceptats per tothom. És el cas dels nombrosos balls de parella que, segons diuen, s'han socialitzat i han passat a ballar-se *en rogle*. El que va ser una eina d'aprenentatge s'ha acabat convertint, doncs, en una nova coreografia, i ells consideren que no s'ha de ser massa dràstic en aquest tema perquè de la mateixa manera que ha canviat la societat el ball també evoluciona i és el poble el que, de mica en mica, va introduint canvis per fer-se seu allò que li interessa.

Consideren, però, que aquesta embranzida també ha tingut molt a veure amb la recuperació de festes tradicionals, i que la necessitat d'acompanyaments festius ha fet créixer com mai les formacions musicals. Unes formacions musicals que mantenen entre elles molt bones relacions, perquè, segons diuen, no són professionals i no hi ha, de moment, un interès econòmic al darrere.

El seu treball com a associació cultural el continuen desenvolupant paral·lelament a les actuacions i des de fa un temps han iniciat un projecte per enregistrar els balls de plaça amb gent gran que queda en alguns pobles de l'illa, uns balls que van desapareixent perquè s'està acabant una manera de transmetre tot un coneixement. Es tracta d'una proposta que fa anys havien iniciat amb fotografies, però que ara, per mitjà de les noves tecnologies, volen ampliar per poder donar a conèixer a les generacions futures un document sobre un patrimoni cultural autòcton que pot reviu, transformat, gràcies a noves motivacions socials i a l'impuls de grups que, com ells es desvien per omplir de cants i ballades altra vegada els carrers i places del territori on viuen.